FİL SURESİ

- اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾
- ***Rabbin filin yanındakilere neyi nasıl yaptı görmedin mi? (1)***
- اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ في تَضْليلٍ ﴿٢﴾
- ***Onların planlarını boşa çıkarmadı mı? (2)***
- وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً اَبَابيلَ ﴿٣﴾ تَرْميهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجّيلٍ ﴿٤﴾
- ***Onların üzerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar yağdıran sürü sürü kuşlar salmadı mı? (3-4)***

- فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

- ***Sonuçta Allah onları yenilip ezilmiş ekine çevirdi. (5)***
- Mushaftaki sıralamada yüz beşinci, iniş sırasına göre on dokuzuncu sûredir. Kâfirûn sûresinden sonra, Felak sûresinden önce Mekke'de inmiştir.

<u>Hümeze Suresiyle Alakası:</u>

- Fil sûresi Hümeze sûresinin bir devamı ve uzantısı gibidir.
- Allah Tealâ önceki Hümeze suresinde mal toplayıp, malı ile büyüklenen gıybetçi alaycının durumunu ve malın Allah'a karşı bir şey ifade etmediğini zikretmişti. Bu surede de, onlardan daha kuvvetli, malı daha fazla ve daha inatçı fil ashabının olayını anlatmaktadır. Allah onları

küçük ve zayıf bir kuşla helak etti. Malları, sayıları ve kuvvetleri bir şeye yaramadı.

- Hümeze sûresinin son âyetlerinde Rabbimiz kâfirlere hazırladığı âhiret azabından söz etmişti. Burada da Allah, düşmanlarını dünyada nasıl helâk ettiğini göstererek, anlatarak âhirette sözünü ettiği o azabın gerçekleşmesinin mümkün olduğuna delil getirmektedir.

Ebrehe’nin Kabe’ye Saldırma Sebebi:

- Kaynaklarda bu olayın sebepleri, tarihi ve sonucu hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır.
- 537 yılında idareyi ele geçiren ve mutaassıp bir hıristiyan olan Habeş Krallığı’nın müstakil Yemen valisi Ebrehe el-Esrem Hıristiyanlığı yaymak için bölgede yoğun çalışmalara başladı.
- Araplar’ın Kâbe’yi ziyaret için Mekke’ye gittiklerini görünce bu binanın hangi malzemeden yapıldığını ve örtüsünü sordu; taştan olduğunu ve örtüsünün farklı yerlerden geldiğini öğrenince de,
- “Mesih’e yemin ederim ki ondan daha hayırlısını yaptıracağım”[1] diyerek San’a’da, İslâm kaynaklarında Kulleys / Kalîs şeklinde geçen

[1] İbn Sa’d, I, 90.

(Türkçe'de kilise) büyük bir katedral inşa ettirdi ve tezyinatı için Bizans'tan mermer ve mozaik ustaları getirtti.

- Şarkiyatçı Rudolf Strothmann, şehrin ortasında yer alan ve halk arasında "Küçük Kâbe" adıyla anılan çifte minareli San'a Ulucamii'nin bu katedralin camiye çevrilmiş şekli olduğunu düşünmektedir.
- Bizans imparatoru ustaları yollarken dinî hayatı düzene sokması amacıyla İskenderiye'deki İtalyan asıllı papaz Gregentius'u da göndermiş ve Ebrehe bu papazın hazırladığı yirmi üç maddeden oluşan bir kanunu yürürlüğe koymuştur.[2]
- İnşaatın tamamlanmasından sonra Ebrehe çeşitli bölgelere adamlarını göndererek mabedi ziyaret etmeleri için halkı San'a'ya çağırdı.

---

[2] Hamîdullah, I, 287.

- Fakat bu kilisenin, Hz. İbrâhim'den beri kutsal saydıkları Kâbe'nin yerine geçirilmek istenmesini hazmedemeyen Kinâne kabilesine mensup bir Arap San'a'ya giderek kiliseye pisledi.
- Bu saygısızlığa öfkelenen Ebrehe de bütün Kinânîler'in gelip kiliseyi tavaf etmelerini istedi; ancak onlar isteğini reddettikleri gibi gönderdiği elçiyi de öldürdüler.
- Bunun üzerine Ebrehe, Hıristiyanlığın yayılmasına Kâbe'nin engel teşkil ettiği sonucuna vararak onu yıkmaya karar verip içinde Mahmûd adlı filin de bulunduğu büyük bir ordu ile Mekke üzerine yürüdü.
- Mukātil b. Süleyman'dan gelen bir başka rivayette onun Kâbe'yi yıkmak üzere harekete geçmesine sebep olarak, Kureyşli bazı gençlerin

sıcak bir gecede yaktıkları ateşin rüzgârın etkisiyle kilisenin yanmasına yol açması olayı gösterilir.[3]

- Diğer bir rivayette ise Ebrehe bu sefere, Hıristiyanlığı yaymak şartıyla taç giydirip Mudar'a emîr tayin ettiği Muhammed b. Huzâî'nin Kinâne kabilesince öldürülmesini bahane etmiştir.[4]

[3] İbn Kesir, XV, 8659.
[4] Taberî, Târîħ, I, 935.

Olayın Siyasi ve Ekonomik Yönü:

- Aslında Bâbülmendep'e hâkim olup Hindistan deniz ticaretini ele geçirdikten sonra iktisadî hedeflerini genişletmek üzere gözünü kuzeye çeviren Ebrehe, Mekke'yi zaptederek Araplar'ın gittikçe gelişen ticarî faaliyetlerine son vermek, böylece San'a'yı Arabistan'ın dinî, ticarî ve siyasî merkezi haline getirmek istiyordu.
- Bu arada kuzey-güney bağlantısını kesen Mekke'yi saf dışı bırakmak suretiyle Suriye'ye uzanması ve Sâsânîler'le savaşan Bizans'a yardım etmesi de mümkün olacaktı.[5]

[5] Cevâd Ali, III, 517-519.

Ebrehe Mekke Yolunda:

- Ebrehe’nin Kâbe’yi yıkma kararına karşı çıkan Yemen eşrafından Zûnefer onunla savaştıysa da yenilerek esir düştü. Yoluna devam eden Ebrehe Has’am kabilesini de yenerek reisleri Nüfeyl b. Habîb el-Has’amî’yi esir aldı.
- Taife geldiğinde şehir halkı adına konuşan Mes’ûd b. Muatteb’in, Lât Mâbedi’ne dokunulmamasına karşılık itaatlerini arz edecekleri ve kendisine hedefi olan Kâbe’yi gösterecek bir kılavuz verecekleri yolundaki teklifini kabul etti.
- Ancak Mekke yakınındaki Mugammes’te konakladığı sırada verdikleri Ebû Rigâl adlı kılavuz öldü (Araplar onun buradaki mezarını taşlamayı âdet edinmişlerdir).

- Ebrehe, Habeşî Esved b. Maksûd'u bir müfreze ile gönderip Mekke çevresinde otlayan develeri ordugâha getirtti. Bunlar arasında Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in de 200 devesi vardı.[6]
- Ebrehe, daha sonra Hunâta el-Himyerî'yi Kureyş'in reisi Abdülmuttalib'e yollayarak onlarla savaşmaya gelmediğini ve yalnızca Kâbe'yi yıkmak istediğini, eğer engel olmaya kalkışmazlarsa kendilerine dokunmayacağını bildirdi.
- Abdülmuttalib ise ordugâha gelip sadece develerini istedi. Onun Kâbe'nin yıkılmaması için ricada bulunmak yerine yalnız develerini istemesini garipseyen Ebrehe'ye, kendisinin develerin sahibi olduğunu ve Kâbe'yi merak etmediğini, çünkü onu da kendi sahibinin koruyacağını söylemekle yetinen ve develerini alarak Mekke'ye dönen Abdülmuttalib, Kâbe'ye gidip beytini koruması için Allah'a dua ettikten

[6] İbn Hişâm, I, 48.

sonra halka şehrin dışına çıkmalarını, dağlara ve vadilere çekilmelerini emretti.

- Ertesi gün Ebrehe, ordusuna Kâbe yönünde hareket emri verdi. Fakat kaynaklarda belirtildiğine göre en öndeki fil (mamut) yerinden kımıldamadığı gibi askerler de üzerlerine taşlaşmış çamur yağdıran sürü sürü kuşlar tarafından –âyetteki benzetmeyle– “yenilip çiğnenmiş ekin” gibi imha edildi.
- Yaygın inanışa göre bu olay Hz. Peygamber’in doğumundan elli-elli beş gün veya üç ay önce vuku bulmuştur.

- اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ في تَضْليلٍ﴿٢﴾

- ***Rabbin filin yanındakilere neyi nasıl yaptı görmedin mi? (1) Onların planlarını boşa çıkarmadı mı? (2)***

- Sûrede Hz. Peygamber’e hitap edilerek 1-2. âyetlerde fil ordusunun başına gelen felâketin büyüklüğünden ve Kâbe’yi yıkma planlarının boşa çıkarıldığından haberdar olduğu ifade edilmektedir. Hz. Peygamber olaya bizzat şahit olmadığı halde, ona yöneltilen “görmedin mi” şeklindeki hitap mecazi bir ifade olup olayı bizzat gözüyle görmese bile görenlerden işitmiş olduğunu ve görmüş gibi kendisine tasvir edildiğini gösterir.

- Âyet-i kerimede Allah Teâlâ'nın **"ne yaptığı"**ndan çok **"nasıl yaptığı"** öne çıkarılmıştır. Hâdisenin "mâhiyet"inden çok "keyfiyet"ine dikkat çekilmiştir.
- Başka bir ifadeyle, âyet-i kerîme, fil sahiplerinin helâk oluşunu değil; bu helâkin nasıl gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Elbette küçücük kuşların, mini minnacık taşlarla koca bir orduyu yere sermesi, Allâh'ın kudret, azamet, ilim ve sanatının büyüklüğüne işaret eder.
- Râzî'ye göre Ebrehe ve askerlerinin besledikleri kötü emellerin sûrede "keyd" (plan, tuzak) kelimesiyle ifade edilmesi, onların sadece Kâbe'yi yıkma amacı taşımadıklarını gösterir.
- Çünkü önceden açıkladıkları için Kâbe'yi yıkma fikri artık "tuzak" olmaktan çıkmıştı. Şu halde "keyd" kelimesi burada Ebrehe tarafının Araplar'a karşı besledikleri başka sinsi planları dile getirmektedir.

- Allah’ın kafirlerin planlarını bozduğuna dair başka ayet-i kerimeler de vardır:

- **... وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدي كَيْدَ الْخَائِنينَ**

- ***…Allah’ın, hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacaktır.*** (Yûsuf; 52)

******

- **...وَمَا كَيْدُ الْكَافِرينَ اِلَّا في ضَلَالٍ**

- ***Oysa inkârcıların tuzağı hep boşa çıkmıştır.*** (Mü'min; 25)

******

- **اِنَّهُمْ يَكيدُونَ كَيْداً ﴿١٥﴾ وَاَكيدُ كَيْداً ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرينَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْداً ﴿١٧﴾**

- ***Onlar bir tuzak kuruyorlar; Ben de bir karşı plan hazırlıyorum. Sen o inkârcılara süre ver, onlara biraz zaman tanı.*** (Tarık, 15-17)

- وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً اَبَابيلَ ﴿٣﴾ تَرْميهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

- ***Onların üzerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar yağdıran sürü sürü kuşlar salmadı mı? Sonuçta Allah onları yenilip ezilmiş ekine çevirdi. (3-5)***

- 3-5. âyetler ise felâketin nasıl cereyan ettiğini yani Allah tarafından gönderilen sürülerle kuşun fil ordusunun üzerine pişkin tuğla türü taşlar yağdırarak onları nasıl hayvanlar ve haşarat tarafından yenmiş ekin artığına çevirdiğini ifade eder.

- Bazı müfessirler “sürü sürü” şeklinde çevrilen “ebâbîl” kelimesinin bir kuş türünün adı olduğu kanaatindedir, buna göre 3. âyete “ebâbîl kuşlarını göndermedi mi?” şeklinde mâna vermek gerekir; fakat–

konuya ilişkin rivayet ve tefsirler dikkate alındığında– bu görüş ikna edici görünmemektedir.

- “Pişkin tuğla” diye çevirdiğimiz 4. âyetteki “siccîl” kelimesi “taşlaşmış çamur” demektir.
- Kur’an’da bu şekilde azaba uğrayan başka kavimlerden de bahsedilir:
- Allah Teâlâ, Fîl vak'asından yüzlerce sene önce iman etmedikleri ve livata (homoseksüellik) gibi çok kötü ahlaksızlık ve hayasızlığı terk etmedikleri için Lût kavmini helâk ederken "siccîl"i onların üzerine de attırmıştı: Hûd Sûresi (82 - 83)
- فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمينَ بِبَعيدٍ ﴿٨٣﴾

- ***Emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine sağanak halinde, rabbin katında işaretlenmiş taşlar yağdırdık. Böyle cezalar zalimlerin başından hiç eksik olmaz.***
- Son âyetteki “asf” kelimesi ise “ekinin samanı ve buğday kapçığı gibi güve, böcek ve kurtçukların yediği, rüzgârın sağa sola savurduğu kırıntılar” anlamına gelir.
- Müfessirler kuşların, ağızlarında ve ayaklarında bu tür taşlar götürüp Ebrehe ordusunun üzerine fırlattıklarını, sonuçta askerlerin birçoğunun bu taşların etkisiyle öldüğünü, Ebrehe’nin ise yaralı olarak San‘a’ya döndükten sonra orada hayatını kaybettiğini ifade etmişlerdir.[7]
- ***“Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi”*** meâlindeki son âyet, Ebrehe ve ordusunun nasıl büyük bir felâkete mâruz kaldığını ve sonuçta helâk olduğunu gösterir.

---

[7] Taberî, XXX, 196; Râzî, XXXII, 96-97.

Olayın Mucize Yönü:

- Eski tefsirlerde bu fil olayı bütünüyle bir mûcize olarak değerlendirilir.
- Bazı tarihçi ve müfessirlerin, tâbiîn âlimlerinden İkrime'ye atfettikleri bir rivayette o, "Bu taşlar kime isabet ettiyse onda çiçek hastalığı görüldü" demiştir.[8]
- Rivayete göre Hicaz bölgesinde çiçek ve kızamık hastalığı ilk defa bu olaydan sonra görülmüştür.[9]
- Muhammed Abduh, Ferîd Vecdî, Cevâd Ali, Muhammed Esed gibi bazı çağdaş araştırmacılar bu rivayetlere dayanarak olayı bulaşıcı hastalık salgını şeklinde yorumlamaya çalışmışlardır.

---

[8] İbn Hişâm, es-Sîretü'n-nebeviyye, I, 54-56; Taberî, XXX, 298-299, 303.
[9] Taberî, XXX, 196.

- Abduh’a göre sûrede sözü edilen kuşlardan maksat bir çeşit gerçek kuş olabileceği gibi sinek, sivrisinek gibi mikrop taşıyıcı canlılar da olabilir.[10]
- Ancak dönemin güçlü akımlarından pozitivizmin etkisi altında ortaya konduğu anlaşılan bu yoruma çağdaş müfessirlerin çoğu katılmamış, ona karşı ciddi tenkitler yöneltmişlerdir (meselâ bk. Elmalılı, VIII, 6123-6144; Seyyid Kutub, Fî Zılâli’l-Kur’ân, VI, 3976-3979).
- Sonuç olarak Allah’ın evini yıkmaya kalkışan saldırgan bir güç, bir mûcize neticesinde cezasını görmüş; hiçbir şekilde düşmana karşı koyma imkânı bulamayan ve şehri terk edip dağlara çekilen Mekke halkı da bu olaydan zarar görmeden kurtulmuştur.
- İbni İshak şöyle dedi: Allah Habeşileri Mekke'den uzaklaştırdıktan sonra Arapların gözünde Kureyş’in değeri arttı. “Onlar Allah'ın

---

[10] Tefsîru cüz’i Amme, s. 157-158.

dostlarıdır, Allah onlar adına savaştı, düşmanlarının şerrinden onları korudu”, dediler. Bu onlara Allah'ın bir nimeti idi.

- Bu olayın Mekkeliler için öneminden dolayı bu yıla “Fil yılı” denilmiş ve onlar olayı tarih başlangıcı olarak kullanmışlardır.

Sureden Alınacak Dersler:

- Bu olay, fil ashâbı açısından ne kadar acı bir âkıbet ise, buna şâhid olan Mekkeliler için de o kadar büyük bir ibret vesilesidir. Rabbimiz, içi putlarla dolu da olsa, beytini (evini) korumuş ve bu bölge halkını, ayak sesleri duyulmakta olan Son Peygamber’e hazırlamıştır.
- Bu sûre, Peygamber Efendimize bir ikrâm, mü’minlere bir müjde, kâfirleri korkutma ve bilhassa o nîmetin kıymetini bilemeyen Kureyş kâfirlerini imtihan ile azarlamadır.
- Âriflerin lisanıyla şöyle diyebiliriz:

- **“Kim ki, Allâh’a tam bir ihlas ve tevekkülle bağlanırsa,**
- **O, mahlûkâtın en nârini (kuş) ile, en irisini (fili) dize getirir.”**

******

- Bu olayda dikkat çeken üç karakter vardır.
- Birisi Allah’ın haremi olan onun emirlerini çiğneyip yasak bölgesine tecavüz etmeye çalışan Ebrehe,
- Allah’a kayıtsız şartsız tevekkül edip güvenen Abdulmuttalip
- Aralarında aslında Allah’ın sınırlarını çiğnemek istemediği halde bu yolda olan bir topluluğun içinde olduğu için helak olan Ebrehe’nin askerleri.
- Kendimizi bu karakterlerin yerlerine koyarak Allah’ın bize bu tarihi olayı aktararak ne demek istediğini düşünürsek şunları söyleyebiliriz.

- Eğer ben Abdulmuttalip gibi Rabbime tevekkül edersem Rabbim ona yardım ettiği gibi bana da yardım edecektir.
- Tam tersine Ebrehe gibi emirlerini çiğneyip yasak ilan ettiği şeylere meyledersem Ebrehe gibi felakete uğrarım,
- Doğrudan Ebrehe gibi olmasam bile hangi safta duracağımı da iyi belirlemeliyim. Çünkü eğer Allah’ın yolunda gidenlerin yanında olmazsam onların başına gelen felaketler bana da isabet eder.
- Tabii bu üçü dışında zulmü engellemeye çalışan Mamut ya da Allah’ın emrini yerine getirip orduya taş atan Ebabiller de olabiliriz.

******

- Seyyid Kutub bu sureden alınacak dersleri şöyle sıralamaktadır:
- **Burada üzerinde durulması gereken birinci nokta**; yüce Allah'ın kendi Kabe'sinin himayesini müşriklere havale etmek istememesidir.

İsterse onlar bu Kabe ile övünsünler, onu himaye etsinler ve himayesine sığınsınlar. Evini, Kabe'sini korumak, muhafaza etmek, onu himaye ettiğini ve onu başkasına teslim etmeyeceğini açıklamak istediğinde müşriklerin saldırgan güç karşısında yenilgiye uğramakla başbaşa kalmalarını sağlamış, bu sırada egemen olan kudret, Allah'ın korunmuş evini savunmak için olaya el koymuştur. Böylece müşriklerin Allah'ın evi üzerinde herhangi bir gücü ve öne atılan bir koruması, cahiliye tutkunluğundan kaynaklanan etkin bir korumalarının oluşmasını istememiştir.

- Yine bu olay gösteriyor ki yüce Allah ehli kitaba -Ebrehe ve ordusuna- Allah'ın kutsal evini yıkmayı ve kutsal yurda hakim olmayı takdir etmemiştir. Şirkin orayı kirlettiği ve müşriklerin oranın hizmetlerini yaptığı sırada bile bu kutsal evi; her türlü saldırganın baskısından, özgür olsun tuzak kuranların her tür tuzaklarından korunsun diye. Böylece bu yer hürriyetini korumuş olacaktı. Orada yeni akide hür ve özgür

yetişsin. Hiçbir güç ona egemen olmasın ve oraya hiçbir saldırgan saldırmasın. Bütün dinlere ve bütün insanlara egemen olmak için gelen bu dine başkası hükmetmesin diye. Çünkü bu din insanlığa önderlik yapmak için gelmişti. Ona önderlik yapılamazdı. Bu da bu dinin peygamberinin bu senede doğduğunu bilmediği bir sırada Allah'ın kendi evi ve kendi dini için yaptığı bir plandı.

- **Bu olaydan çıkarılacak ikinci nokta şudur:** Biz bu ayetlerin temalarından ve mesajlarından yola çıkarak dünya haçlı zihniyeti ve dünya siyonizminin kutsal topraklar üzerindeki hesapları, bu konuda başvurdukları kötü ve çirkin niyetler, hileler karşısında kendimizden emin olarak duruyoruz. Şer güçler, söz konusu kötü ve çirkin niyetlerini, hesaplarını gizli ve iğrenç bir biçimde gerçekleştirme girişimlerinden de vazgeçmiyorlar, yumuşamıyorlar. Hizmetçileri, bekçileri müşrik oldukları halde kutsal evini Ehli Kitab'ın saldırılarından koruyan Allah, inşaallah tekrar onu koruyacaktır.

Peygamberinin şehrini tuzakçıların tuzaklarından ve düzenbazların düzenlerinden koruyacaktır!

- **Bu olaydan çıkarılacak üçüncü ibret şudur:** Araplar İslam'dan önce yeryüzünde bir fonksiyona sahip değillerdi. Hatta oturmuş bir yapıları da yoktu. Yemen'de İranlıların veya Habeşistan hükümdarlarının gölgesinde yaşıyorlardı. Zaman zaman orada burada devlet kurmuşlarsa da, devletlerini İranlıların himayesi altında kurmuşlardı. Kuzeyde Şam, Bizanslıların hakimiyeti altında idi. Bu hakimiyet ya doğrudan Bizanslıların elinde idi ya da Bizans'ın himayesi altında kurulan Arap devletlerinin elinde idi. Yarımadanın kalbini oluşturan orta bölgesinden başka hiçbir tarafı yabancıların tahakkümünden kurtulmamıştı. Fakat burası da bedevilik halinden kurtulamamış veya sürekli çözülmüşlük ve dağılmışlıkla karşı karşıya olmuş, süper güçler sahasında gerçek bir güç oluşturamamışlardı. Kabileler arasındaki savaşlar, kırk sene boyunca devam edebiliyordu. Fakat bu kabilelerin ne ayrı ayrı ne de bir bütün

olarak karşılarındaki komşu devletlerin yanında bir ağırlıkları yoktu ve Fil senesinde meydana gelen olay bu gücün, yabancı bir saldırıya uğradığında ne gibi gerçek bir değer ifade ettiğine güzel bir ölçüdür.

-